

WIJ ZIJN DE ZIEL VAN DE WERELD
Christen zijn volgens de brief aan Diognetus

dr. J. van Eck

De tweede eeuw – na Christus uiteraard – is de eeuw van de apologeten, de ‘verdedigers’ van het christendom. Een verdediging van het nieuwe geloof was op zijn plaats, want het stond bekend als een ‘verderfelijke superstitie’ (Tacitus). Geruchten over incestueuze praktijken, kannibalisme en kinderooffers onder christenen gingen rond. Het werd tijd om te laten zien dat de werkelijkheid anders was. De schrijver van wat ‘De brief aan Diognetus’ wordt genoemd heeft dit op zijn eigen manier geprobeerd. Wat hij biedt is meer dan een weerlegging van de gangbare aantijgingen. Hij weet – en dat ook nog in een meeslepende stijl – de positie van de christenen in de wereld te verduidelijken, en, wat nog meer is, *hun betekenis vóór de wereld*.

Wie de auteur was, weten we niet. Wie de Diognetus was aan wie het geschrift gericht is, weten we ook niet. De meeste geleerden dateren de brief ergens aan het einde van de tweede eeuw. Laten we – in het kader van het thema van deze dag – gewoon met elkaar gaan lezen.

Diognetus, degene aan wie de brief geschreven is, is geïnteresseerd in de religie van de christenen en wil weten in welke God zij geloven. Ze erkennen de goden van de Grieken niet en doen ook niet mee met de joodse praktijken. Zelfs als hun leven op het spel staat, houden zij aan hun geloof vast. En wat is het voor een liefde die zij elkander betonen? En waarom is deze mensensoort pas nu in de wereld gekomen? We beperken ons voor vandaag tot de positiebepaling van de christenen. Wat hij daarover zegt heeft de schrijver beroemd gemaakt. Daarin laat hij te midden van de andere verdedigers van het christendom ook het meest een eigen gezicht zien.

De argumenten die hij tegen de Griekse religie aanvoert zijn traditioneel. De beelden die de Grieken vereren zijn van dezelfde steen als die waarop we lopen of van hetzelfde brons als dat waarvan werktuigen worden gemaakt. We kennen de argumenten uit de Bijbel. De Joden geloven terecht in de ene God die hemel en aarde gemaakt heeft, maar zij brengen Hem dezelfde soort offers als de heidenen aan hun vermeende goden doen, alsof Hij dat nodig zou hebben. [Een merkwaardig argument na de verwoesting van de tempel in het jaar 70. Wordt hier, los van de historische ontwikkelingen, een gangbare argumentatie herhaald, zoals in catechismuspreken ook wel met oude argumenten tegen katholieke praktijken wordt geargumenteed, zonder dat men de moeite neemt te kijken of die argumenten nog wel kloppen?] Ook het waarnemen van sabbat, spijswetten en besnijdenis wordt als *deisidaimonia*, ‘bijgeloof’, noem het ‘overdreven godsvrucht’, afgedaan. Een beetje makkelijk, mijns inziens, daar het hier om Bijbelse geboden gaat. Het feit dat christenen zich er niet aan houden vereist minstens enige theologische verantwoording, die door andere verdedigers van het christendom ook weldegelijk is gegeven.

Origineel wordt de schrijver als hij – positief – de positie van de christenen gaat bepalen. Ze onderscheiden zich niet van de rest van de mensheid door land, taal of gewoonten. Ze leven niet in eigen steden, spreken geen eigen taal en houden er ook geen buitenissige levenswijze op na. Ze volgen niet de leer van bepaalde denkers of welke menselijke opvatting dan ook. In kleding en voeding volgen zij hun Griekse of ‘barbaarse’ [niet-Griekse] omgeving en tegelijk laten zij in hun leven *een eigen burgerschap* zien.

Dat eigen burgerschap wordt in meeslepende taal beschreven. Hier stijgt de auteur ook volgens de normen van de antieke redekunst tot grote hoogte:

Zij bewonen landen en steden als hun vaderland, maar als bijwoners. Bij alles tonen zij zich als burgers betrokken en verdragen alles als vreemdelingen. Ieder vreemd land is een vaderland voor hen en ieder vaderland een vreemd land. Ze trouwen als ieder en brengen kinderen voort, maar gooien wat zij voortbrengen niet weg. Zij delen hun tafel maar niet hun bed. Zij huizen in vlees maar laten zich er niet door leiden. Zij leven op aarde maar in de hemel ligt hun burgerschap. Zij houden zich aan de wetten die zijn vastgesteld, maar in hun private leven overtreffen zij deze wetten. Zij hebben iedereen lief en worden vervolgd door ieder. Men kent ze niet, en toch worden we veroordeeld. Zij worden ter dood gebracht en tot leven gewekt, bedelen en maken velen rijk. Zij hebben aan alles gebrek, toch hebben ze overvloed in alles. Zij worden veracht en in hun verachting verheerlijkt. Zij worden gelasterd en in het gelijk gesteld. Zij worden beschimpt en zegenen. Als zij belaagd worden tonen zij respect. Als zij goeddoen, worden ze gestraft als kwaaddoeners. Als zij gestraft worden, verblijden zij zich als mensen die tot leven worden gewekt. Joden bestrijden ons als mensen die niet tot hun volk behoren, Grieken vervolgen ons, maar degenen die ons haten kunnen geen reden voor hun vijandschap aangeven (hoofdstuk 5).

Een passage die menigeen van u zal kennen en die dat ook verdient. Het eigene aan klassieke teksten is dat over de eeuwen heen blijven spreken. Daar zit ook een gevaar in. Het kan ook maken dat men de inhoud ervan te gemakkelijk onderschrijft. In welke dingen onderscheiden wij ons? Wat betekent het als de schrijver zegt dat christenen zich in hun kleding niet van hun omgeving onderscheiden? [Ik kijk maar even rond...] *Ook het zich zo min mogelijk onderscheiden hoort bij de christelijke levenswijze.* Het is ook Bijbels. Het laat zich terugleiden Paulus' streven 'de Joden een Jood' en 'de Grieken een Griek' te zijn. Onnodige aanstoot – ook gedrag dat onnodig de lachlust opwekt – moet worden vermeden opdat het wezenlijke: geloof, liefde, de volharding daarin, respect voor de medemens, ook voor degene die jou lastert, des te duidelijker naar voren komt. Ook isolationisme wordt door de schrijver afgewezen. Christenen zijn als actieve burgers betrokken bij hun stad en dat niet alleen om de belangen van hun groep te verdedigen. *Christenen zijn er voor de wereld*, is de overtuiging van de schrijver, zoals uit de passage die op de zojuist aangehaalde volgt zal blijken. Ook de theologisch wat mager onderbouwde passage waarin uitgelegd wordt waarom christenen de Joodse praktijk afwijzen, kan ons hier te denken geven. Er is ook 'wettische' aanstoot, aanstoot die men kan geven door zich te houden aan dingen die ons christenen niet geboden zijn. Genoeg om over na te denken voordat we al te snel zeggen dat we het met de schrijver eens zijn.

Dan maakt de schrijver duidelijk wat de christenen voor de wereld betekenen.

Om kort te gaan: christenen zijn in de wereld, *wat de ziel in het lichaam is.* De ziel breidt zich uit door alle leden van het lichaam, christenen zijn over alle steden van de wereld verspreid. De ziel woont in het lichaam, maar komt niet uit het lichaam voort. Christenen wonen in de wereld, maar komen niet uit de wereld voort. Zelf onzichtbaar zit de ziel in een zichtbaar lichaam gevangen. Christenen worden als zichtbaar in de wereld zijnde herkend, maar hun religie is onzichtbaar. Het vlees haat de ziel en voert er oorlog tegen, ook al ondervond het geen enkel onrecht van haar kant. De wereld haat de christenen, ook al ondervond ze geen enkel onrecht van hen, omdat zij zich verzetten tegen haar genietingen. De ziel heeft het vlees lief dat haar

haat, Christenen hebben degenen lief die hen haten. De ziel zit in het licht opgesloten, maar houdt zelf het lichaam samen. Christenen worden in de wereld vastgehouden als in een gevangenis, maar ze houden de wereld bij elkaar. Onsterfelijk woont de ziel in een sterfelijk lichaam. Christenen leven als bijwoners bij het vergankelijke. Ze verwachten onvergankelijkheid in de hemelen. De ziel is er beter aan toe als zij wat eten en drinken betreft slecht wordt behandeld. Christenen nemen wanneer zij gestraft worden toe. Dit is de positie die God hun heeft gegeven. Het past hun niet om die af te wijzen (hoofdstuk 6).

Ons ook niet, zou ik zeggen.

Een machtig voorbeeld van christelijk zelfbewustzijn. Met weet waarvoor men in de wereld is. En als men kritisch op haar ingaat is het enkel om haar leven te geven en leven in haar midden te zijn. Christenen die zich de ziel van de wereld weten, of het zout, of het zuurdesem, om het in Bijbelse termen te zeggen. Participatie om er voor de wereld te zijn. Daar wil je graag wat eigenaardigheidjes voor opgeven.

[Voor wat het waard is nog een persoonlijke anekdote. Ik woon – enigszins als een ‘scheefwoner’ – in een Edese multi-culti-flat. Tijdens de laatste wereldkampioenschappen voetbal was er door bewoners geklaag over de wel heel royale oranjeversiering die sommige bewoners op de galerijen hadden aan gebracht. ‘U hebt niet geklaagd,’ zei een joviale paardendokter tegen me, die in de bewonerscommissie zit. ‘Dan had ik maar in een meer domineesachtige buurt moeten gaan wonen,’ zei ik. Waarop de man zei: ‘Dan bent u meteen uw schaapjes kwijt,’ Een paar dagen later vroeg ik of hij dat letterlijk bedoelde, dat mijn medeflatbewoners mijn ‘schaapjes’ waren. ‘Ik maak af en toe in het trappenhuis met iemand een praatje en kom verder bij niemand over de vloer.’ ‘Ja, maar ze weten allemaal dat u dominee bent,’ zei hij. Toen een week later iemand van de flat gesprongen was kreeg ik op een dag zeven gesprekken met mensen die ik helemaal niet kende, ouderen, jongeren, een moslimvrouw met hoofddoekje. Allemaal wilden ze even hun verhaal kwijt bij iemand van wie ze verwachtten dat hij er wat mee kon.]